

Informatívna správa o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2021

I. Úvod

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej „ministerstvo“) predkladá Informatívnu správu o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2021 (ďalej „správa“) na rokovanie vlády Slovenskej republiky, čím plní úlohu č. B.2 stanovenú ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky uznesením č. 527 z 3. októbra 2012 k Informatívnej správe o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za I. polrok 2012.

Účelom tejto správy je informovať o stave v oblasti vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za obdobie roka 2021. Informácie uvedené v správe vychádzajú z výsledkov kontrolnej činnosti realizovanej v sledovanom období inšpektorátmi práce, Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „ústredie práce“) a úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „úrad práce“). Zistenia za rok 2021 sú prezentované v porovnaní s výsledkami činnosti v predmetnej oblasti za predchádzajúce štyri kalendárne roky.

Správa obsahuje aj informácie od orgánov štátnej správy, ktoré pri výkone kontroly nelegálneho zamestnávania spolupracujú s kontrolnými orgánmi, a to Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a krajských riaditeľstiev Policajného zboru.

II. Východiská vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania – zmeny v predmetnej oblasti uskutočnené v roku 2021

Kompetencia výkonu kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je zverená kontrolným orgánom, ktorými sú inšpektoráty práce, ústredie práce a úrad práce.

Pojmové vymedzenie nelegálnej práce, nelegálneho zamestnávania, zákazu vykonávania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a výkonu kontroly obsahuje zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 82/2005 Z. z.“).

Dôležité zmeny v oblasti vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v roku 2021 predstavuje zákon č. 76/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony účinný od 1. marca 2021.

V tejto súvislosti došlo k zmene v súvislosti so správnym deliktom spočívajúcim v zákaze pre právnickú osobu alebo fyzickú osobu, ktorá je podnikateľom, prijať prácu alebo službu, ktorú jej na základe zmluvy dodáva alebo poskytuje poskytovateľ služby prostredníctvom fyzickej osoby, ktorú nelegálne zamestnáva. Samotná zmena sa týkala podmienky minimálnej doby cezhraničného poskytovania služby, ktorá sa predĺžila z 5 dní na 30 dní v období 12 mesiacov od prvého poskytnutia služby, teda až v prípadoch dlhodobejšieho poskytovania služby.

Významný vplyv na odhaľovanie nelegálneho zamestnávania mala rovnako ako v roku 2020 aj v roku 2021 pandémia ochorenia COVID-19.

Táto pandémia mala celospoločenský dosah a nepochybne vplývala aj na činnosť príslušných kontrolných orgánov v danom období, a to najmä v pokračujúcom obmedzenom počte uskutočnených výkonov kontroly dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, vrátane počtu zistení tohto protiprávneho konania.

Z hľadiska vplyvov ochorenia COVID-19 možno poukázať aj na legislatívne zmeny uskutočnené v roku 2020, ktoré mali aj v roku 2021 vplyv na počet odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín. Za také možno považovať zmeny súvisiace s legalizáciou pobytu tejto skupiny osôb na území Slovenskej republiky, počas krízovej situácie spôsobenej ochorením COVID-19. Týka sa to napríklad prípadov predlžovania platnosti prechodného pobytu, trvalého pobytu alebo tolerovaného pobytu, ktorý by inak uplynul počas mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s ochorením COVID-19, prípadov oprávnenia štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý legálne vstúpil na územie Slovenskej republiky a nemá udelený pobyt podľa zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 404/2011 Z. z.“) zdržiavať sa na území Slovenskej republiky až do uplynutia jedného mesiaca od odvolania krízovej situácie a prípadov predĺženia lehôt súvisiacich s pominutím účelu, na ktorý bol štátnemu príslušníkovi tretej krajiny udelený prechodný pobyt.

Nemožno opomenúť ani pokračujúci vplyv zákona č. 294/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávani a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov účinným od 1. januára 2018, ktorým došlo k zmierneniu skutkovej podstaty nelegálneho zamestnávania spočívajúceho v oneskorenom prihlásení zamestnancov do registra poistencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia Sociálnej poisťovne.

Za nelegálne zamestnávanie sa teda už nepovažuje situácia, kedy zamestnávateľ prihlási svojho zamestnanca najneskôr do siedmich dní od začatia vykonávania práce, pokiaľ sa u neho v tejto lehote neuskutoční kontrola dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania zo strany kontrolných orgánov.

Zároveň došlo touto novelou § 7ca zákona č. 82/2005 Z. z. k zakotveniu zbavenia sa zodpovednosti za nelegálne zamestnávanie spočívajúce v oneskorenom prihlásení zamestnancov do registra poistencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia Sociálnej poisťovne, uplatniteľného na základe žiadosti podanej Národnému inšpektorátu práce, kedy sa každá právnická osoba alebo fyzická osoba, ktorá je podnikateľom, v prípade preukázania splnenia zákonných podmienok môže zbaviť zodpovednosti za nelegálne zamestnávanie.

III. Kontrolná činnosť a zistenia orgánov inšpekcie práce

Výkon inšpekcie práce zameranej na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bol v roku 2021 realizovaný v rámci:

- plánovaných celoslovenských a krajských úloh, ako aj
- mimoriadnych úloh,
- prešetrovania podaní právnických a fyzických osôb,
- následnej kontroly plnenia nariadených opatrení,
- vyšetrovania udalostí (pracovných úrazov a chorôb z povolania),
- spolupráce s inými orgánmi.

Kontrola osôb nachádzajúcich sa na pracovisku zamestnávateľa sa realizuje jednak ako samostatný výkon inšpekcie práce zameraný výlučne na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, ale väčšinou ako súčasť výkonov inšpekcie práce zameraných na dodržiavanie pracovnoprávnych predpisov, predpisov na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a predpisov upravujúcich oblasť sociálnej legislatívy v doprave.

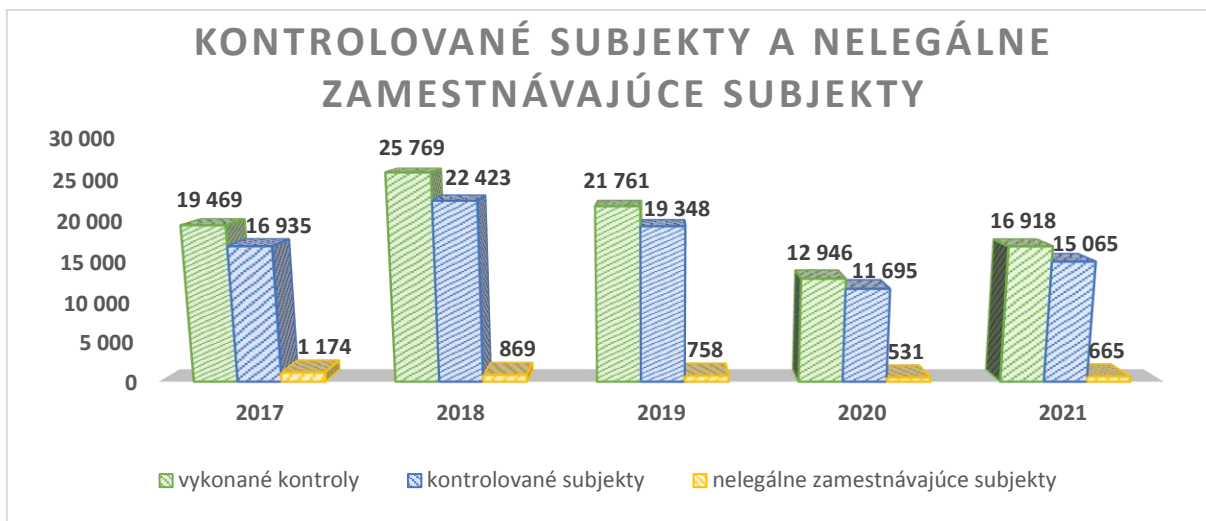
V sústave inšpekcie práce taktiež pôsobia inšpektori práce vykonávajúci prevažne kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, ktorí realizovali svoju činnosť okrem bežného pracovného času aj v popoludňajších a nočných hodinách, počas víkendov a sviatkov.

Zdrojom uvedených údajov sú výstupy z informačného systému ochrany práce (ďalej „ISOP“) podľa stavu platného k 14. januáru 2022.

III.A. Výsledky kontroly

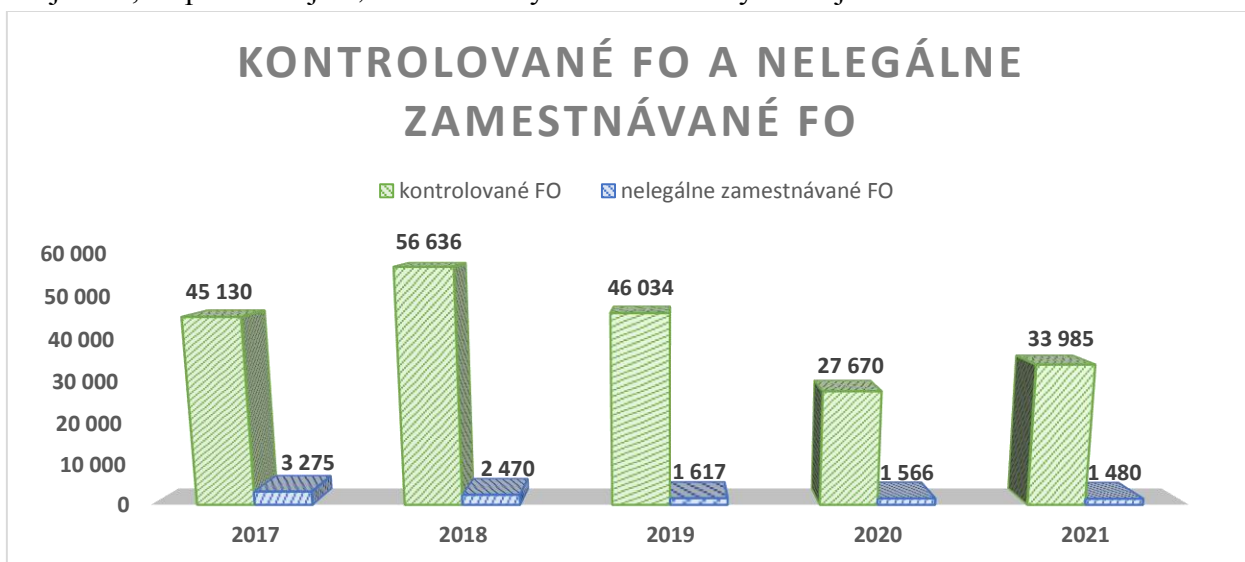
Inšpektoráty práce v roku 2021 vykonali celkovo 16 918 kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, v rámci ktorých bolo skontrolovaných 15 065 subjektov (právnických osôb a fyzických osôb, ktoré sú podnikateľmi) a 33 985 fyzických osôb vykonávajúcich prácu na pracoviskách kontrolovaných subjektov. Inšpekciou práce bolo odhalených 665 subjektov – zamestnávateľov, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania tým, že nelegálne zamestnávali spolu 1 480 fyzických osôb.

Údaje o vykonaných kontrolách dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a ich výsledkoch znázorňuje nasledujúci graf.

Graf č. 1

Z počtu skontrolovaných subjektov (15 065) bolo zistené nelegálne zamestnávanie u 665 subjektov, čo predstavuje 4,4 % zo všetkých kontrolovaných subjektov.

Graf č. 2

Zo skontrolovaných 33 985 fyzických osôb bolo zistené nelegálne zamestnávanie 1 480 fyzických osôb, čo predstavuje 4,4 % zo všetkých kontrolovaných osôb.

Počet 1 480 odhalených nelegálne zamestnávaných fyzických osôb zahŕňa 420 nelegálne zamestnávaných žien a 1 060 nelegálne zamestnávaných mužov. Inšpektori práce v roku 2021 zistili 30 prípadov nelegálneho zamestnávania mladistvých fyzických osôb.

Kontrolou bolo zistené nelegálne zamestnávanie 413 fyzických osôb – cudzincov (príloha k správe – tabuľka č. 2a). Do uvedeného počtu nelegálne zamestnávaných cudzincov ISOP započítava tie fyzické osoby, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi Slovenskej republiky. V počte 413 je zahrnutých 60 občanov členských štátov Európskej únie, 352 štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí mali oprávnenie na pobyt a 1 štátny príslušník tretej krajiny, ktorý sa na území Slovenskej republiky zdržiaval v rozpore so zákonom č. 404/2011 Z. z., prípadne

zákonom č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 480/2002 Z. z.“).

Využívanie práce cudzincov v rozpore so zákonom č. 82/2005 Z. z. bolo zistené u občanov niektorých členských krajín Európskej únie. Z týchto najväčší počet tvorili nelegálne zamestnávajúci občania Maďarska (22 občanov), Rumunska (12 občanov) a Poľska (12 občanov), ktorých prácu využívali zamestnávateľia pôsobiaci najmä v odvetví stavebníctva. Z počtu 353 odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín tvorili najväčší počet občania Ukrajiny (184 osôb) a Srbska (130 osôb), ktorí boli nelegálne zamestnávajúci najmä zamestnávateľmi pôsobiacimi v odvetví administratívnych a podporných služieb (do ktorého patrí aj zamestnávanie agentúrami dočasného zamestnávania), v odvetví priemyselnej výroby a stavebníctva. Najčastejšie bolo zistené nelegálne zamestnávanie cudzincov v dôsledku nespĺňania podmienok na ich zamestnávanie podľa zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 5/2004 Z. z.“). Prehľad o počtoch odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania cudzincov je uvedený v prílohe k správe – tabuľka č. 3a.

Dôležitým ukazovateľom, ktorý dotvára celkový obraz štruktúry nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, je aj počet zistených členených podľa najvýznamnejších rizikových odvetví ekonomických činností. Počty odhalených nelegálne zamestnávaných fyzických osôb boli v absolútnych číslach najvyššie v odvetviach ako je stavebníctvo (447), priemyselná výroba (240) a administratívne a podporné služby (208). Celkový prehľad o počtoch kontrolovaných fyzických osôb a nelegálne zamestnávaných fyzických osôb v členení podľa odvetví ekonomických činností je uvedený v prílohe k správe – tabuľka č. 4a.

Zákaz nelegálneho zamestnávania bol porušovaný najviac malými zamestnávateľmi s počtom zamestnancov 1 – 9 (príloha k správe – tabuľka č. 5a), a to v absolútnych číslach 925 fyzických osôb. Táto skutočnosť bola zistená aj v predchádzajúcich 4 kalendárnych rokoch.

V roku 2021 bol zákaz nelegálneho zamestnávania najviac porušovaný spoločnosťami s ručením obmedzeným (nelegálne zamestnávali 920 fyzických osôb). Rovnaký trend v porušovaní zákazu nelegálneho zamestnávania, keď zamestnávateľia s uvedenou právnou formou najčastejšie porušovali zákaz nelegálneho zamestnávania, badať aj v predchádzajúcich rokoch. Rovnako ako v minulom roku je alarmujúcim ukazovateľom pomerne vysoký počet porušení zákazu nelegálneho zamestnávania zistený u zahraničných osôb, a to v celkovom počte 132 nelegálne zamestnaných fyzických osôb (príloha k správe – tabuľka č. 6a), ktoré tvoria tretí najčastejšie sa vyskytujúci typ právnej formy nelegálne zamestnávajúcich subjektov, hneď po fyzických osobách, podnikateľoch.

Najvyšší počet nelegálne zamestnávaných fyzických osôb bol odhalený u zamestnávateľov so sídlom v Nitrianskom kraji (291) a najnižší u zamestnávateľov so sídlom v Trnavskom kraji (62) (príloha k správe – tabuľka č. 7a).

Inšpektori práce v roku 2021 zistili nelegálne zamestnávanie 1 480 fyzických osôb, z ktorých 792 vykonávalo pre zamestnávateľa závislú prácu bez založeného (písomne uzatvoreného) pracovnoprávneho vzťahu.

V 450 prípadoch bolo porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania spôsobené nesplnením prihlasovacej povinnosti zamestnávateľa voči Sociálnej poisťovni za súčasnej existencie založeného pracovnoprávneho vzťahu v zmysle novely zákona č. 82/2005 Z. z. účinnnej od 1. januára 2018.

Zamestnávanie štátneho príslušníka tretej krajiny, u ktorého neboli splnené podmienky na jeho zamestnávanie podľa osobitného predpisu, t. j. nemal vydané povolenie na prechodný pobyt na účely zamestnania alebo povolenie na zamestnanie, resp. nespĺňal stanovené podmienky bolo zistené v 237 prípadoch.

V roku 2021 bolo zistené aj nelegálne zamestnávanie 1 štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiaval na území Slovenskej republiky v rozpore s ustanoveniami zákona č. 404/2011 Z. z. alebo zákona č. 480/2002 Z. z. a ktorí vykonávali závislú prácu (príloha k správe – tabuľka č. 8a).

Zohľadňujúc aktuálny stav na pracovnom trhu Slovenskej republiky sa v priebehu roka 2021 uskutočnili 2 mimoriadne úlohy zamerané na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania so zameraním na rizikové odvetvia. Tieto úlohy boli čiastočne realizované inšpektormi práce v územnom obvode iného inšpektorátu práce v rozsahu písomného poverenia generálnej riaditeľky NIP.

Inšpektoráty práce v roku 2021 zistili 17 prípadov porušenia zákazu prijatia služby, resp. práce v zmysle § 7b ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z., t. j. služby, resp. práce dodávanej odberateľovi služby subjektom, ktorý nelegálne zamestnával. Za uvedené porušenia navrhli 14 pokút v celkovej sume 158 500 eur (z toho 3 pokuty v celkovej sume 21 000 eur už boli uložené právoplatne).

Nemožno opomenúť ani prínos fungovania inšpektorátov práce spočívajúci v predchádzaní nelegálnemu zamestnávaniu, čo je prínos celospoločenský spočívajúci najmä v intenzívnejšej kontrole z hľadiska počtov výkonov a denného času, v ktorom sa kontrola realizuje. Toto preventívne pôsobenie je dosahované šírením informácií o spôsoboch, ako účinne dodržiavať právne predpisy a upozorňovaním na negatívne dôsledky nelegálneho zamestnávania s priamym ekonomickým dopadom na zamestnávateľov neporovnateľne finančne náročnejším, ako je finančný efekt využívania nelegálneho zamestnávania.

III.B. Sankcie

Inšpektoráty práce v roku 2021 právoplatne uložili pokuty za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania 548 zamestnávateľom v sume 2 221 500 eur.

Počet právoplatne uložených pokút v roku 2021 (548) je v porovnaní s rokom 2020 (702) nižší o 22 %. Suma právoplatne uložených pokút v roku 2021 (2 221 500) je v porovnaní s rokom 2020 (3 077 400) nižšia o 28 %.

Najvyšší počet pokút bol uložený zamestnávateľom vykonávajúcim svoje činnosti v nasledujúcich odvetviach ekonomických činností: stavebníctvo – 196 pokút v sume 767 500 eur, ubytovacie a stravovacie služby (tzv. HORECA sektor) – 102 pokút v sume

275 200 eur a priemyselná výroba – 60 pokút v sume 306 200 eur. Počet uložených pokút v týchto odvetviach čiastočne súvisí s vysokým počtom odhalených subjektov prevažne v rizikových odvetviach (príloha k správe – tabuľka č. 9a). V prílohe k správe sú počty a sumy právoplatne uložených pokút uvedené aj za obdobie predchádzajúcich štyroch kalendárnych rokov.

Z hľadiska posudzovania počtu právoplatne uložených pokút v súvislosti s veľkosťou zamestnávateľa určenou počtom zamestnancov bolo najviac pokút uložených zamestnávateľom s počtom zamestnancov 1 – 9, a to 430 pokút v sume 1 622 000 eur (príloha k správe - tabuľka č. 10a). Trend v ukladaní najvyššieho počtu pokút práve tejto skupine zamestnávateľov, tzv. mikropodnikov, je rovnaký za celé sledované obdobie rokov 2017 až 2021.

Zamestnávateľmi, ktorým boli právoplatne uložené pokuty za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania, boli prevažne spoločnosti s ručením obmedzeným – 326 pokút v sume 1 311 500 eur a fyzické osoby, ktoré sú podnikateľmi – 185 pokút v sume 677 200 eur. Pomerne vysoký je aj počet a suma právoplatne uložených pokút zahraničným osobám – 21 pokút v sume 172 800 eur (príloha k správe – tabuľka č. 11a).

IV. Kontrolná činnosť a zistenia Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny

Zákon č. 5/2004 Z. z. ustanovuje v § 12 písm. p) a § 13 písm. v) do pôsobnosti ústredia práce a úradov práce povinnosť kontrolovať nelegálnu prácu a nelegálne zamestnávanie podľa osobitného predpisu (zákon č. 82/2005 Z. z.) a zistené prípady nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania oznamovať príslušnému inšpektorátu práce, Sociálnej poisťovni, a ak ide o nelegálne zamestnávanie štátneho príslušníka tretej krajiny, aj príslušnému útvaru Policajného zboru.

Kontrolná činnosť ústredia práce a úradov práce zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v roku 2021 vykonávaná v rámci:

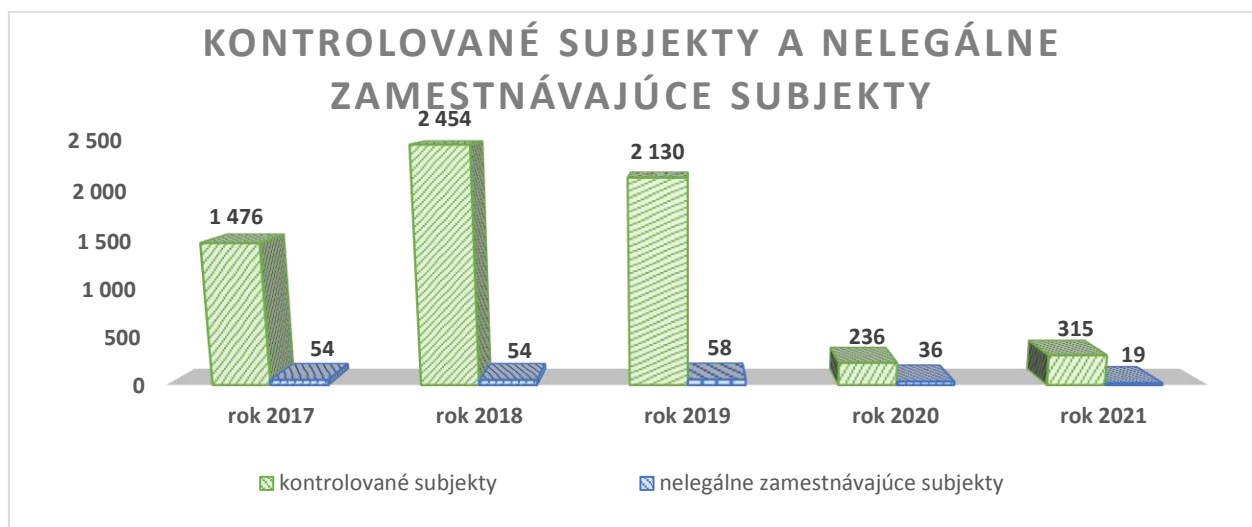
- zamerania kontrolnej činnosti na rok 2021,
- prešetrovania písomných podnetov fyzických a právnických osôb,
- prešetrovania podnetov, zaznamenaných z bezplatnej telefónnej linky zriadenej na ústredí práce,
- rozhodnutia generálneho riaditeľa ústredia práce, resp. riaditeľov úradov práce.

Počet vykonaných kontrol v roku 2021 bol rovnako ako v predchádzajúcom roku 2020 nižší v dôsledku obmedzenia, resp. ich pozastavenia v súvislosti s prijatými opatreniami v boji proti šíreniu vírusu ochorenia COVID -19 a vyhlásením mimoriadnej situácie, núdzového stavu, výnimočného stavu. Prioritou kontrolnej činnosti úradov práce boli v roku 2021 prednostne finančné kontroly na mieste – v rámci projektu Prvá pomoc, Prvá pomoc +, kontroly oprávnenosti získania finančných prostriedkov v rámci projektu a efektívnosti ich využitia. Kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania boli vykonávané v obmedzenom rozsahu (týkali sa podnetov zaznamenaných na bezplatnej telefónnej linke a podnetov fyzických a právnických osôb).

V období od 01. 01. 2021 do 31. 12. 2021 nebola zrealizovaná mimoriadna celoslovenská aktivita zameraná na kontrolu dodržiavania zákona č. 82/2005 Z. z.

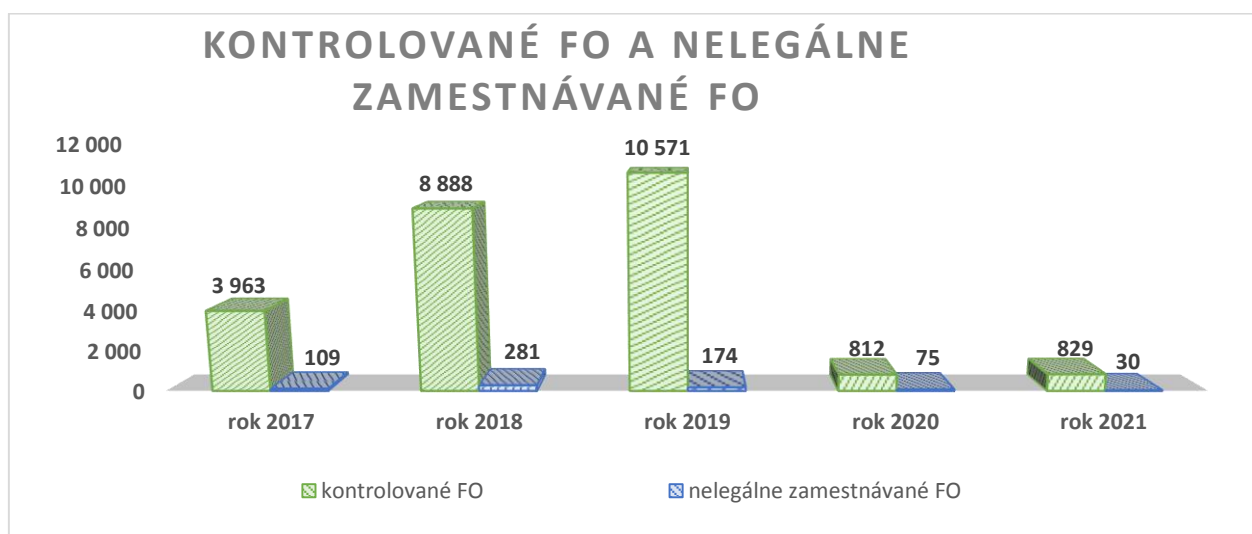
IV.A. Výsledky kontroly

V roku 2021 bolo zamestnancami útvarov kontroly úradov práce a zamestnancami ústredia práce vykonaných celkom 315 kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, pričom bolo skontrolovaných celkom 829 fyzických osôb. Celkom bolo zistených 19 zamestnávateľov, ktorí nelegálne zamestnávali 30 osôb (príloha k správe – tabuľka č. 1b). Pre prehľadnosť uvádzame údaje aj v nasledujúcich grafoch.

Graf č. 3

Z celkového počtu 315 kontrolovaných subjektov bolo zistených 19 zamestnávateľov, ktorí zamestnávali nelegálne, čo predstavuje 6 %.

Graf č. 4

Z celkového počtu 829 skontrolovaných fyzických osôb bolo nelegálne zamestnávaných 30 osôb, čo predstavuje 3,6 % (príloha k správe – tabuľka č. 1b).

Nelegálne zamestnávanie žien bolo zistené v 10 prípadoch a nelegálne zamestnávanie mužov v 20 prípadoch. Nelegálne zamestnávanie mladistvých nebolo v roku 2021 zo strany úradov práce a ústredia práce zistené (príloha k správe – tabuľka č. 2b).

Kontrolóri úradov práce v roku 2021 vykonali celkom 21 kontrol u zamestnávateľov, ktorí zamestnávali aj štátnych príslušníkov tretích krajín, pričom boli zistení 3 zamestnávatelia, ktorí nelegálne zamestnávali 3 štátnych príslušníkov tretích krajín. Z toho 2, u ktorých neboli splnené podmienky na ich zamestnanie podľa osobitného predpisu, t. j. napríklad nemali vydané povolenie na zamestnanie a 1 štátny príslušník tretej krajiny, ktorý nemal založený pracovnoprávny vzťah v predpísanej písomnej forme. Išlo o jedného občana Ukrajiny, ktorý pracoval v oblasti stravovacích služieb, jedného občana Srbska, ktorý pracoval v stavebníctve a jedného občana Vietnamu, ktorý pracoval v ostatných činnostiach (manikúra pedikúra) (príloha k správe – tabuľka č. 3b).

Kontrolóri úradov práce v období roka 2021 skontrolovali 51 štátnych príslušníkov tretích krajín, z toho bolo najviac občanov Srbska (15), Vietnamu (13), Ukrajiny (10), Kórea (8), po dvoch občanov Indie a Macedónska a jedného občana Thajska.

Z hľadiska odvetví hospodárstva bolo v roku 2021 skontrolovaných najviac osôb v odvetví veľkoobchodu a maloobchodu – 347 osôb, ubytovacie a stravovacie služby – 148 osôb a stavebníctva – 126 osôb. Najviac nelegálne zamestnávaných osôb bolo zistených v odvetví stavebníctva, a to 12 osôb (príloha k správe – tabuľka č. 4b).

Najvyšší výskyt kontrol dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bol v roku 2021 zaznamenaný u zamestnávateľských subjektov s počtom zamestnancov 1 až 9 a 10 až 49. V uvedených subjektoch bolo skontrolovaných 651 osôb (čo predstavuje 78,5 % z celkového počtu skontrolovaných osôb), z toho bolo zistených nelegálne zamestnaných 23 osôb (76,7 % spomedzi všetkých zistených nelegálne pracujúcich osôb). Príloha k správe – tabuľka č. 5b.

Najvyšší počet skontrolovaných osôb bol zaznamenaný u zamestnávateľov s právnou formou spoločnosť s ručením obmedzeným spolu 539, z toho zistených nelegálne zamestnaných 19 osôb (príloha k správe – tabuľka č. 6b).

V prílohe k správe - tabuľke č. 7b sú uvedené údaje o počte nelegálne zamestnávaných osôb podľa krajov. Výsledky kontroly potvrdzujú trend predchádzajúcich rokov spočívajúci vo vysokom počte odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania v Bratislavskom a Nitrianskom kraji.

Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb (30) za rok 2021 bolo zistené porušenie zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v 8 prípadoch bez založenia pracovnoprávneho vzťahu v predpísanej písomnej forme, v 20 prípadoch nedošlo k včasnému prihláseniu zamestnancov na základe založeného pracovnoprávneho vzťahu do registra poisťencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia Sociálnej poisťovne a v 2 prípadoch neboli splnené podmienky na zamestnanie podľa osobitného predpisu. Nelegálne zamestnávanie štátnych príslušníkov tretej krajiny, ktorí sa zdržiavali na území Slovenskej

republiky v rozpore s osobitným predpisom nebolo zo strany úradov práce, resp. ústredia práce zistené (príloha k správe – tabuľka č. 8b).

Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb (30) za rok 2021 bolo zistených 6 uchádzačov o zamestnanie (UoZ), z toho poberajúcich sociálne dávky 2 UoZ. Do konca roku 2021 neboli podané žiadne návrhy na vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie (príloha k správe – tabuľka č. 12).

IV.B. Sankcie

Kontrolóri úradov práce v roku 2021 na základe kontrolných zistení vydali v zmysle ustanovenia § 68a ods. 1, písm. b) zákona č. 5/2004 Z. z. celkom 15 rozhodnutí o uložení pokuty, pričom celková výška právoplatne uložených pokút predstavovala 80 000 eur.

Najčastejšie boli uložením pokút postihované zamestnávateľské subjekty s počtom zamestnancov 1 až 9, stalo sa tak v 9 prípadoch (príloha k správe - tabuľka č. 10b). Uvedený fakt priamo súvisí s najvyššou mierou výskytu porušení zákona č. 82/2005 Z. z. práve u tejto skupiny zamestnávateľov. Najčastejšie bola pokuta právoplatne uložená spoločnostiam s ručením obmedzeným. Išlo o 10 pokút v celkovej sume 66 500 eur (príloha k správe – tabuľka č. 11b).

Z hľadiska odvetví hospodárstva možno uviesť, že najviac postihov bolo uložených v odvetviach stavebníctvo, veľkoobchod a maloobchod a ubytovacie a stravovacie služby. Prehľadné údaje o výške právoplatných pokút, členených podľa ekonomickej klasifikácie, za zistené porušenie právnych predpisov v oblasti nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania sú uvedené v prílohe k správe – tabuľke č. 9b.

V roku 2021 neboli uložené poriadkové pokuty.

V. Kontrolná činnosť a výsledky kontroly iných orgánov

Inšpektoráty práce, ústredie práce a úrady práce spolupracujú pri výkone kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania s inými orgánmi verejnej moci a s Prezidiom Policajného zboru.

V.A. Prezídium Policajného zboru SR

Súčinnosť kontroly podnikateľských subjektov zamerané na odhaľovanie prípadov nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v roku 2021 za Policajný zbor vykonávali príslušníci Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a príslušníci jednotlivých krajských riaditeľstiev Policajného zboru.

Príslušníci Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru sa počas kontrol zameriavali predovšetkým na vyhľadávanie štátnych príslušníkov tretích krajín s nelegálnym pobytom v Slovenskej republike a ďalšie porušovanie ustanovení zákona č. 404/2011 Z. z. a na vyhľadávanie a identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi v zmysle § 179 zákona č. 300/2005

Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Príslušníci krajských riaditeľstiev Policajného zboru poskytli kontrolným orgánom asistenciu pri vykonávaní kontrol v zmysle § 2 a § 3 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov. Keďže útvary Policajného zboru nie sú kontrolným orgánom v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z., zistenia porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania boli realizované oprávnenými kontrolnými orgánmi.

V spolupráci s kontrolnými orgánmi skontrolovali príslušníci Policajného zboru celkovo 99 podnikateľských subjektov. V rámci uvedených kontrol, ktoré boli zamerané na dodržiavanie zákazu nelegálneho zamestnávania, kontrolu pobytu cudzincov a odhaľovanie obetí obchodovania s ľuďmi, bolo skontrolovaných celkovo 1 013 osôb, z toho 607 občanov Slovenskej republiky a 406 cudzincov. Vykonanými kontrolami bolo zistených 16 subjektov, ktoré porušili ustanovenia zákona č. 82/2005 Z. z. tým, že nelegálne zamestnávali 40 kontrolovaných občanov SR a 40 cudzincov.

Nelegálne zamestnaní cudzinci vykonávali prácu predovšetkým v oblasti priemyselnej výroby, ubytovacích a stravovacích služieb a stavebníctva.

V roku 2021 sa Slovenská republika zapojila do celoeurópskych akčných dní, ktoré boli vykonávané orgánmi činnými v trestnom konaní, zamerané na organizované zločinecké skupiny (OCG), ktoré obchodujú so zraniteľnými osobami. Spoločné akčné dni boli vykonávané pod záštitou EUROPOLU a FRONTEXU v 29 krajinách a boli zamerané na odhaľovanie trestného činu obchodovania s ľuďmi respektíve odhaľovanie obetí tohto trestného činu.

V júni 2021 boli vyššie spomenuté akčné dni zamerané na pracovné vykorisťovanie. Počas kontrol realizovaných na celom území SR príslušníci Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia policajného zboru spolu s inšpektormi práce skontrolovali 31 podnikateľských subjektov a to na miestach kde je predpoklad, že by sa mohli nachádzať potenciálne obeť pracovného vykorisťovania. Počas kontrol bolo spolu skontrolovaných 452 osôb, z toho 187 cudzincov pochádzajúcich z rôznych krajín, (najmä z Ukrajiny, Srbska a Vietnamu). Spolu bolo zistených 26 nelegálne zamestnávajúcich osôb.

V novembri 2021 sa Slovenská republika zapojila do celoeurópskych akčných dní zameraných na obchodovanie s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania, núteného žobrania a nútenej kriminality. V Slovenskej republike sa počas uvedených akčných dní skontrolovalo 24 podnikateľských subjektov a to na miestach kde je predpoklad, že by sa mohli nachádzať obeť obchodovania s ľuďmi. Počas kontrol bolo skontrolovaných spolu 153 osôb, z toho 87 cudzincov pochádzajúcich z rôznych krajín, (najmä z Ukrajiny, Thajska a Vietnamu).

Všetky vyššie uvedené zistenia Policajného zboru sú zahrnuté v celkových zisteniach kontrolných orgánov podľa zákona č. 82/2005 Z. z.

VI. Spoločné závery

Kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je jednou z priorit orgánov dozoru – inšpektorátov práce, ústredia práce a úradov práce.

V roku 2021 kontrolné orgány vykonali celkovo **17 233** kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, v rámci ktorých bolo skontrolovaných **15 380** zamestnávateľov a **34 814** fyzických osôb vykonávajúcich prácu na pracoviskách kontrolovaných zamestnávateľov. Vykonanými kontrolami bolo odhalených **684** zamestnávateľov, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania tým, že nelegálne zamestnávali **1 510** fyzických osôb. Spoločné výsledky činnosti kontrolných orgánov sú uvedené v prílohe k správe – tabuľka č. 1.

Rok 2021 bol rovnako ako rok 2020 rokom, v ktorom bola činnosť kontrolných orgánov výrazne ovplyvnená mimoriadnou situáciou, spôsobenou pandémiou ochorenia COVID-19. Táto pandémia spôsobila nielen obmedzenie podnikateľskej aktivity v zasiahnutých sektoroch, ale aj priamo ovplyvnila činnosť kontrolných orgánov.

V súvislosti s vyššie uvedeným bol ovplyvnený aj počet odhalených nelegálne zamestnaných fyzických osôb, ktorý je v porovnaní s výsledkami dosiahnutými v predchádzajúcich štyroch kalendárnych rokoch najnižší. V roku 2021 bolo odhalených 1 510 nelegálne zamestnaných fyzických osôb, čo predstavuje v porovnaní s výsledkami dosiahnutými v roku 2020 (1 641) pokles o 8 %.

Na predmetnom poklese sa nepochybne podpísal aj pokračujúci vplyv novely č. 394/2017 Z. z. účinnej od 1. januára 2018, ktorou došlo k zmierneniu skutkovej podstaty nelegálneho zamestnávania spočívajúceho v oneskorenom prihlásení zamestnancov do registra poisťencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia Sociálnej poisťovne, ako aj legislatívne zmeny súvisiace s legalizáciou pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín počas krízovej situácie spôsobenej ochorením COVID-19.

Na druhej strane v roku 2021 bolo možné pozorovať nárast celkového počtu odhalených nelegálne zamestnávajúcich subjektov oproti roku 2020. Zatiaľ čo v roku 2020 to bolo 567 subjektov, v roku 2021 to bolo 684 subjektov, čo predstavuje medziročný nárast o 20,6 %.

Celkový percentuálny podiel odhalených nelegálne zamestnávajúcich osôb vzhľadom k celkovému počtu skontrolovaných osôb predstavuje 4,3 % a celkový percentuálny podiel odhalených nelegálne zamestnávajúcich subjektov vzhľadom k celkovému počtu skontrolovaných subjektov predstavuje 4,4 %.

Celkový počet 1 510 nelegálne zamestnávajúcich fyzických osôb zahŕňa 430 nelegálne zamestnaných žien a 1 080 nelegálne zamestnaných mužov. Teda z hľadiska rozdelenia odhalených nelegálne zamestnávajúcich osôb podľa pohlavia bol zistený prevažujúci podiel osôb mužského pohlavia. Podiel mužov tvoril 71,5 % na celkových zisteniach. V rámci uvedeného počtu bolo zistené nelegálne zamestnávanie celkovo 30 mladistvých osôb. Podrobné údaje o zisteniach nelegálneho zamestnávania fyzických osôb rozdelené podľa pohlavia obsahuje príloha k správe v tabuľke č. 2.

Celkový počet nelegálne zamestnaných osôb tvorilo 60 štátnych príslušníkov členských štátov Európskej únie. Taktiež bolo zistené nelegálne zamestnávanie 355 štátnych príslušníkov tretích krajín s povolením na pobyt v Slovenskej republike, najmä štátnych príslušníkov Ukrajiny (príloha k správe – tabuľka č. 2 a 3). Iba v prípade 1 štátneho príslušníka tretej krajiny (Ukrajiny) bolo zistené porušenie § 2 ods. 3 zákona č. 82/2005 Z. z., t. j. sa jednalo o štátneho

príslušníka tretej krajiny, ktorý sa zdržiaval na území Slovenskej republiky v rozpore s osobitným predpisom (zákon č. 404/2011 Z. z., zákon č. 480/2002 Z. z.) a ktorý vykonával závislú prácu.

Najviac zistených nelegálne zamestnávaných osôb bolo odhalených v odvetví **stavebníctva** (459, čo predstavuje 30,4 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb), v odvetví **priemyselnej výroby** (241, čo predstavuje 16 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb) a v odvetví **administratívnych a podporných služieb** (208, čo predstavuje 13,8 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb) (príloha k správe – tabuľka č. 4).

Z hľadiska členenia zamestnávateľov podľa veľkosti, zákaz nelegálneho zamestnávania dlhodobo najviac porušujú zamestnávatelia s počtom zamestnancov od 1 do 9, tzv. mikropodniky. Počet odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania je najvyšší u zamestnávateľov s právnou formou podnikania spoločnosť s ručením obmedzeným (príloha k správe – tabuľky č. 5 a 6).

Z hľadiska priestorovej lokalizácie počtu prípadov nelegálneho zamestnávania bolo najviac prípadov zistených v Nitrianskom kraji (297), čo predstavuje takmer 20 % všetkých zistených prípadov, v Košickom kraji (262), čo predstavuje 17,4 % všetkých zistených prípadov a v Trenčianskom kraji (261), čo predstavuje 17,3 % všetkých zistených prípadov. Podrobné údaje o zisteniach nelegálneho zamestnávania fyzických osôb rozdelené podľa krajov obsahuje príloha k správe v tabuľke č. 7.

Aj pod vplyvom vyššie uvedených okolností, ktoré ovplyvnili situáciu v roku 2021 vykazuje počet, ako aj suma ukladaných pokút pokles oproti roku 2020. Zatiaľ čo v roku 2021 bolo orgánmi inšpekcie práce, ústredím práce a úradmi práce právoplatne uložených 563 pokút v sume 2 301 500 eur, v roku 2020 to bolo 737 právoplatne uložených pokút v celkovej sume 3 365 200 eur, čo predstavuje 23,6 %-ný pokles v počte právoplatne uložených pokút a 31,6 %-ný pokles v sume právoplatne uložených pokút (príloha k správe – tabuľka č. 9 a 10).

Porovnaním celkových výsledkov zisťovania porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania s minulým rokom možno konštatovať nárast počtu štátnych príslušníkov SR na celkovom počte zistených prípadov nelegálneho zamestnávania (nárast o takmer 20 % prípadov oproti roku 2020). Zároveň možno konštatovať pokles počtu zistených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín (pokles o 42,7 % celkového počtu prípadov oproti roku 2020). Nadalej možno pozorovať pomerne vysoký podiel štátnych príslušníkov tretích krajín (najmä štátnych príslušníkov tretích krajín pochádzajúcich z Ukrajiny), ktorí v konečnom súčte tvoria 23,6 % všetkých nelegálne zamestnávaných osôb.

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie predstavuje aj naďalej závažný ekonomický a spoločenský problém. Jeho riešenie si vyžaduje sústredené úsilie všetkých zainteresovaných orgánov a inštitúcií. Aj v tomto roku je potrebné upozorniť na výskyt prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín subjektmi usadenými v zahraničí, ktoré sú často schránkové firmy, ktoré majú sídlo v niektorom z členských štátov Európskej únie. Taktiež sa objavujú sofistikované schémy zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sú na ceste ku koncovému odberateľovi služby alebo práce na Slovensku presúvaní reťazou viacerých subjektov.

V roku 2021 sa inšpektori práce začali vo väčšej miere stretávať s pomerne novým trendom v nelegálnom zamestnávaní, a to nelegálnom zamestnávaní štátnych príslušníkov tretích krajín na základe povolení na pobyt za účelom podnikania, ktorí však vykonávajú závislú prácu. Uvedeným protiprávnym konaním sa budú orgány inšpekcie práce zaoberať aj v nasledujúcom roku, a to napriek tomu, že všetky vyššie uvedené činnosti a postupy zamestnávateľov značne sťažujú možnosti kontrolných orgánov pri preverovaní dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania na území Slovenskej republiky a pri následnom vyvodzovaní zodpovednosti za jeho porušovanie.

Čoraz aktuálnejšou sa v oblasti nelegálneho zamestnávania stáva otázka riešenia tohto problému v kontexte nedeklarovanej práce, prípadne nesprávne alebo neúplne deklarovanej práce, ktorá sa prejavuje napríklad vo forme vyplácania častí miezd na ruku, vedení skutočností nezodpovedajúcich evidencií pracovného času (reálne odpracovaný pracovný čas nezodpovedá obsahu evidencií pracovného času), ako aj nútení zamestnancov k výkonu závislej práce na živnosť. Dôležitým krokom v tejto súvislosti je úzka spolupráca medzi orgánmi inšpekcie práce a Sociálnou poisťovňou. Uvedenými javmi, ktoré sú rovnako negatívne ako existujúce zákonom popísané modely nelegálneho zamestnávania je potrebné zaoberať sa v celom kontexte ich dopadov na spoločnosť.

Kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a vyvodenie zodpovednosti za jeho porušenie plní u právnických osôb a fyzických osôb, ktoré sú podnikateľmi funkciu individuálnej a generálnej prevencie, čo prispieva k vzniku férového podnikateľského prostredia, v ktorom žiadny z podnikateľov nemôže získať neprímeranú výhodu oproti inému podnikateľovi, napr. tým, že nelegálnym zamestnávaním znižuje svoje náklady, prípadne pri verejnom obstarávaní môže ponúknuť nižšiu cenu za uskutočnenie zákazky.

V súvislosti s nelegálnym zamestnávaním je potrebné zdôrazniť, že právna ochrana nelegálne pracujúcich osôb je výrazne znížená. Tieto osoby strácajú právne nároky vyplývajúce z riadneho pracovnoprávneho vzťahu, ako je právo na poskytnutie mzdy, resp. odmeny, dodržiavanie dĺžky pracovného času, dovolenky, stravovania, odškodnenie poškodenia zdravia, poskytnutie osobných ochranných pracovných prostriedkov, práva vyplývajúce zo sociálneho zabezpečenia a podobne. Aj vzhľadom na vyššie uvedené je preto úlohou štátu eliminovať zastieranie tradičných a predovšetkým nevyvážených spôsobov výkonu závislej práce. Základným prejavom ochrannej funkcie pracovného práva sú základné pracovnoprávne, resp. štátnozamestnanecké vzťahy.